

ĐİGORTACILIK SEKTÖRÜ VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

RELATIONSHIP BETWEEN INSURANCE SECTOR AND ECONOMIC GROWTH: THE CASE OF TURKEY

Ersin YENİSU*

ÖZET

Sigorta kişileri ve varlıkları risklere karşı korumaktadır. Sigorta şirketlerine ödenen primler vasıtasıyla ÷lke ekonomileri için önemli bir tasarruf kaynağı yaratılmakta ve sermaye piyasalarına fon temin edilmektedir. Diğer bir ifadeyle sigortacılık sektörü reel ekonominin tamamlayıcısı olan finansal ekonominin sağlıklı işlemesine katkı sağlamaktadır. Bu çalışmada sigortacılık hakkında genel bilgiler verilmeye çalışılmış ve yabancı literatürde sıklıkla araştırılan bir konu olan sigortacılık sektörü ve ekonomik büyüme ilişkisi Türkiye örneğinde test edilmiştir. Çalışmada uzun dönemli ilişkiyi araştırmak üzere ARDL sınır testi uygulanmıştır. ARDL testinin ardından kısa dönemli ilişkiyi açıklamak üzere hata düzeltme modeli tahmin edilmiştir. Analizlerde 2010Q1-2018Q4 dönem aralığı, 36 gözlemden oluşan, çeyreklik veriler kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre Türkiye’de sigortacılık sektörü ile ekonomik büyüme arasında hem uzun dönemde hem de kısa dönemde istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki vardır. Bu bulgu hem teorik beklentilerle hem de daha önce yapılmış olan ampirik çalışmaların sonuçlarıyla uyumludur. Bununla birlikte, Türkiye’nin gelişmesine uygun olarak sigortacılık sektörü de gelişimini sürdürecektir. Politika yapımcılar büyük ölçüde yabancı sermayenin kontrolüne geçen sektörü dikkatle izlemelidirler. Bu doğrultuda yapısal düzenlemeler gerçekleştirilmeli ve sektörün önündeki engeller kaldırılmalıdır. Nihayetinde söz konusu sektör hem doğal afet, yangın, kaza vd. gibi hasarların giderilmesinde hem de finansal piyasaların derinliği açısından hayati bir önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sigortacılık Sektörü, Ekonomik Büyüme, Türkiye, ARDL Sınır Testi, Hata Düzeltme Modeli

Jel Kodu: A19, C02, G22

ABSTRACT

Insurance protects individuals and assets against risks. Thanks to the premiums paid to insurance companies, an important source of savings is created for national economies and funds are provided to capital markets. In other words, the insurance sector contributes to the healthy functioning of the financial economy, which is a complement to the real economy. In this study, general information about insurance is given. Insurance is a subject that is frequently researched in foreign literature. In this study, the insurance sector and economic growth relationship is tested for Turkey. In order to investigate the long-term relationship, ARDL bound test was applied. After ARDL test, the error correction model was estimated to explain the short-term relationship. In the analyzes, quarterly data consisting of 36 observations were used in the 2010Q1-2018Q4 period. According to the results, there is a statistically significant relationship between the insurance sector and economic growth both in the long term and in the short term. This finding is consistent with both theoretical expectations and the results of previous empirical studies. At the same time, the insurance industry will continue its development according to Turkey's development. Policy makers should monitor the sector, which is largely controlled by foreign capital. Structural arrangements should be made in this direction and barriers to the sector should be removed. Insurance sector is important in eliminating damage such as natural disaster, fire and accident. Moreover, the sector is of vital importance for the depth of financial markets.

Keywords: Insurance Sector, Economic Growth, Turkey, ARDL Bound Test, Error Correction Model

Jel Code: A19, C02, G22

---

* Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, ersinyenisu@gmail.com

1. GİRİŞ

Sigorta, daha önceden varlığı bilinmeyen, fakat ortaya çıkma ihtimali bulunan tehlikelere karşı varlıkları ve kişileri, belli bir prim karşılığında güvence altına alan bir sistemdir (Özüdoğru, 2017). Sigortacılık sektörü finansal piyasaların etkin bir şekilde işlemesine yardımcı olmaktadır. Konunun uzmanlarına göre dünyada var olan fon kaynaklarının en azından üçte ikisi sigorta sektöründe bulunmaktadır. Nitekim sigorta sektörü hasar ya da kayıpları tamir etmede olduğu kadar uzun vadeli fon yaratma açısından da finansal piyasalar açısından önemlidir. Dünyada bu denli önem kazanan sektör gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye’de de derinleşmesini sürdürmektedir. Yabancı sermaye diğer az gelişmiş ülkelere olduğu gibi henüz doyumunla ulaşmamış Türkiye sigorta pazarını da takip etmektedir. Nitekim 2017 yılı verilerine göre Türkiye’de faaliyet gösteren 62 sigorta şirketinin 44’ü yabancı ortaklıdır. Diğer taraftan yapılan çalışmalarda söz konusu sektöre yaratılan fonların kısa ya da uzun vadeli yatırım araçlarında kullanılması konusunun ele alındığı görülmektedir (Alkan ve Saldanlı, 2019). Kısacası sektörün mali piyasalar için fon yaratılma kapasitesi çok önemlidir.

Sigorta kişi ya da kurumlarca riskin sigorta şirketine transfer edilmesidir. Sigorta ettirenler sigorta şirketine bir risk primi ödemektedirler. Bu primi toplayan sigorta şirketleri de topladıkları bu fonları finansal piyasalara aktarmada aracılık rolü üstlenirler. Diğer taraftan sigorta doğal afet, yangın, kaza vd. gibi hasarların telafi edilmesinde önemli bir rol üstlenir. Nitekim sigortacılık ekonomik boyutuyla olduğu kadar sosyal ve psikolojik boyutuyla da önem taşımaktadır.

Bu çalışmanın amacı, ampirik bir uygulamayla Türkiye’de sigorta sektörü ile ekonomik büyüme arasında kısa ve uzun dönemde bir ilişki var mıdır sorusuna yanıt aramaktır. Bununla birlikte Türkiye açısından potansiyeli yüksek bir sektör olan sigorta sektörünün dünyada ve Türkiye’deki görünümünü ortaya koymak çalışmanın ikincil amacıdır. Yabancı literatürde konunun birçok kez işlenmesine rağmen Türkçe literatürde söz konusu nedensellik ilişkisini açıklayan bir çalışma saptanamamıştır. Bu nedenle bilinen bir yöntemi farklı bir alana uygulayan bu çalışma diğer çalışmalardan farklıdır. Çalışmanın önemiyse, sektörün gelişmiş ülkelerde bugün olduğu gibi Türkiye’de de hızla önem kazanmaya başlamasıdır. Nitekim yapılacak yeni çalışmalarda söz konusu sektörün daha detaylı ve farklı boyutlarıyla incelenmesi beklenmektedir.

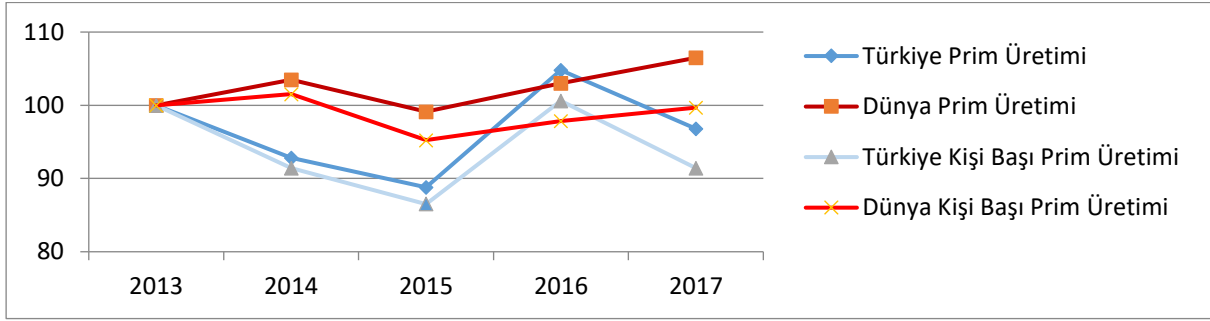
Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm sigortacılık hakkındaki temel bilgileri içeren giriş bölümüdür. İkinci bölümde, sigortacılık sektörünün Türkiye’de ve dünyadaki görünümüne grafikler vasıtasıyla değinilmeye çalışılmıştır. Bir sonraki bölüm olan üçüncü bölümdeyse sigortacılık hakkındaki ulusal ve uluslararası literatürden örnekler sunulmuştur. Daha sonra dördüncü bölümde çalışmanın ampirik uygulama kısmına değinilmiştir. Sonuç bölümü olan beşinci bölümdeyse analiz sonuçları özetlenmiş ve genel nitelikli politika önerilerine yer verilmiştir.

2. DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE SİGORTACILIK SEKTÖRÜ

Günümüzde finansal ekonomi reel ekonominin tamamlayıcısı haline gelmiştir. Ülke ekonomileri geliştikçe finansal araçlar çoğalmış ve sermaye piyasaları daha fazla derinlik kazanmıştır. Özellikle gelişmiş ülkelerde zemin bulan sigortacılık sektörü kuşkusuz ki finans sektöründe önemli bir yere sahiptir. Kişiler ya da varlıklar açısından doğrudan katkısı riskin kontrol altına alınması olan sigortacılık, üretilen primlerle önemli bir tasarruf kaynağını da oluşturmaktadır. Türkiye’de sigortacılık sektörü diğer gelişmişlik göstergelerinde olduğu gibi yine çok gerilerdedir. Yasal zorunlulukların haricinde sektörde üretilen prim miktarı yok denecek kadar azdır. Bunun sebebinin ekonomik ya da finansal gelişmişlikle direk bağlantılı olmasının yanı sıra Türkiye’de sigorta bilincinin oluşmamış olması, kültürel etkenler ve toplumsal yapı olabilir. Çalışmanın bu bölümünde Türkiye’de ve dünyada sigorta sektöründen dikkate değer bilgileri sunabilmek açısından grafiklere yer verilmiştir.

Grafik 1’de eldeki verilerden bir endeks oluşturulmuş ve bu sayede dünyada ve Türkiye’de hem toplam hem de kişi başı direkt prim üretimlerinin eğilimi gösterilmeye çalışılmıştır. Diğer bir deyişle söz konusu grafikten dünyada ve Türkiye’de sigortacılık sektörünün gelişimi kısmen de olsa izlenebilir.

Grafik 1: Dünyada ve Türkiye’de Direkt Prim Üretimleri Endeksi*

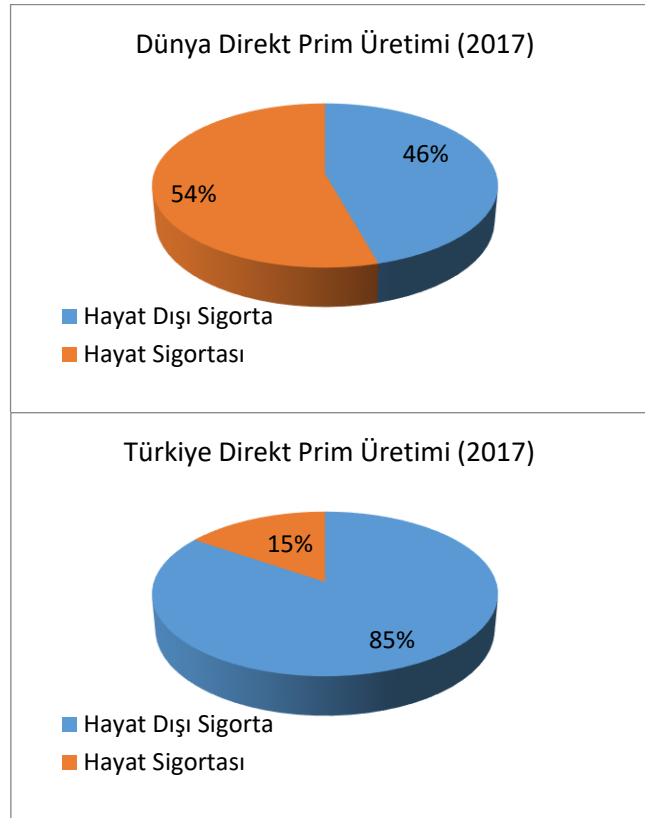

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı Sigorta Denetleme Kurulu İstatistikleri, *Seriler ABD Doları üzerinden, bir yılda üretilen direkt prim miktarlarıyla 2013=100 endeksine göre hesaplanmıştır.

Grafik 1’e göre genel olarak diğer ekonomik göstergelerde olduğu gibi Türkiye’de sigorta sektörünün gelişimi dünya ortalamalarına göre daha istikrarsız bir yapıya sahiptir. Söz konusu grafiğe göre 2013-2017 yılları arasında sadece 2016 yılında Türkiye’deki prim üretimi artışı dünya ortalamasının üzerindedir. Diğer bir ifadeyle anılan dönemde Türkiye’de sigortacılığın gelişim hızı dünya ortalamalarının altında kalmıştır. Diğer taraftan hem dünya genelinde hem de Türkiye’de toplam prim üretimi ile kişi başı prim üretimi arasındaki makas giderek açılmaktadır.

Sigorta sektörü kendi içerisinde alt gruplara ayrılabilen bir sektördür. Nitekim daha iyi anlaşılabilmesi için alt gruplardaki büyüklük, oran ya da değişimler izlenmelidir. Literatürde en genel anlamıyla sigorta sektörü “hayat” ve “hayat dışı” alt grupları olarak ikiye ayrılır. Bu ayrımı görselleştiren Grafik 2’de dünya ile karşılaştırıldığında Türkiye açısından ilginç olan bir duruma dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

Grafik 2: Dünyada ve Türkiye’de Hayat ve Hayat Dışı Sigorta Prim Üretimi

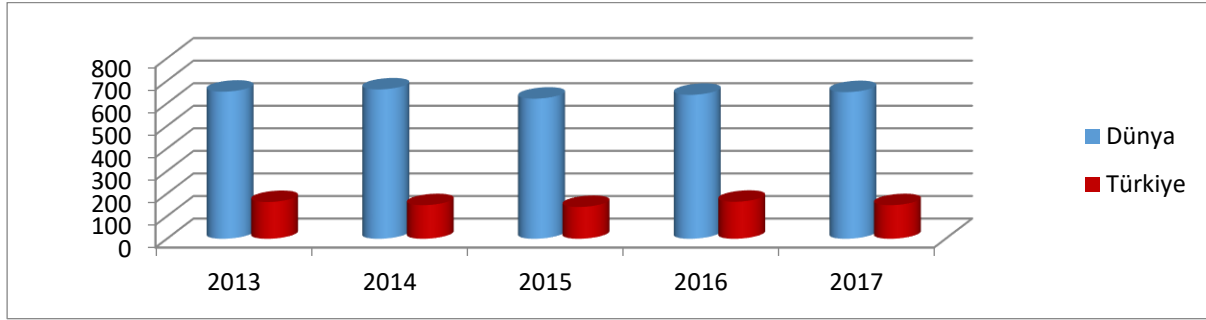

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı Sigorta Denetleme Kurulu İstatistikleri

Grafik 2'ye göre dünyada toplam üretilen direkt prim içerisinde “hayat” branşı % 54, “hayat dışı” branşı % 46 ağırlığa sahiptir. Türkiye’de ise, 2017 yılında, üretilen direkt sigorta primi içerisinde “hayat dışı” branşı % 85, “hayat” branşı % 15 ağırlığa sahiptir. Türkiye’deki bu farklılığın sebebi hayat dışı sigorta branşı içerisinde yasal zorunluluk olan sigorta uygulamalarının girmiş olmasıdır. Aslında bu rakamlar Türkiye’de sigortacılık sektörünün serbest piyasa içerisinde yok denecek kadar az bir pazar payı olduğunu ifade etmektedir.

Diğer taraftan dünyada ve Türkiye’de kişi başına üretilen sigorta primi göstergelerine bakılarak da Türkiye’de sigortacılık sektörünün genel durumu açıklanabilir. Grafik 3’te dünyada ve Türkiye’de kişi başına üretilen sigorta primi rakamları ABD Doları cinsinden gösterilmiştir.

Grafik 3: Dünyada ve Türkiye’de Kişi Başı Sigorta Prim Üretimi (ABD Doları)

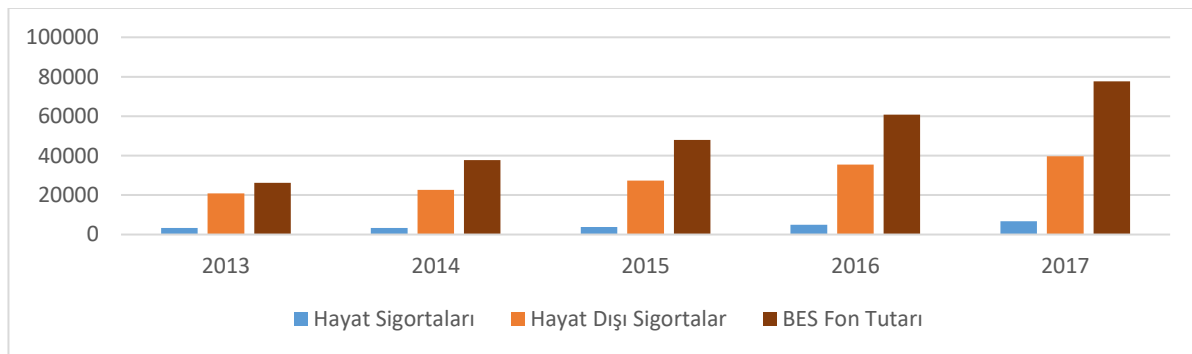

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı Sigorta Denetleme Kurulu İstatistikleri

Grafik 3’te Türkiye’nin dünyayla karşılaştırıldığında sigorta primi üretimi açısından önemli ölçüde geride olduğu görülmektedir. 2013 yılında Türkiye’de kişi başı sigorta primi üretimi 163 dolarken dünyada bu rakam 652 dolar düzeyindedir. 2017 yılındaysa söz konusu rakamlar Türkiye’de 149 dolar ve dünyada 650 dolardır. Diğer bir deyişle kişi başı sigorta primi üretimi açısından dünya ortalaması Türkiye ortalamasının yaklaşık dört katıdır. Görüldüğü üzere Grafik 3’ten çıkarılacak bir diğer önemli bilgi anılan dönemde hem dünyada hem de Türkiye’de kişi başı sigorta üretiminde kayda değer bir değişimin olmadığıdır. Dahası söz konusu dönemde Türkiye açısından sektörün az da olsa kötüye gitmiş olduğu söylenebilir.

Türkiye sigortacılık sektörü açısından bir diğer dikkat çekici uygulama Bireysel Emeklilik Sistemi (BES)’dir. Katılım açısından yarı zorunlu bir sistem olan BES, 2003 yılından bu yana aktiftir. Türkiye’de BES’in ve sigorta sektörünün karşılaştırmalı görünümü Grafik 4’te verilmiştir.

Grafik 4: Türkiye’de Hayat Sigortaları, Hayat Dışı Sigortalar ve Bireysel Emeklilik Primleri (Milyon TL)

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı Sigorta Denetleme Kurulu İstatistikleri

Grafik 4’e göre Türkiye yukarıda da değinildiği gibi hayat sigortaları branşında dünya geneliyle kıyaslandığında çok zayıftır. Hayat dışı sigorta branşındaysa nispeten daha iyi bir görünüm söz konusudur. Grafik 4’teki en ilginç durum ise Bireysel Emeklilik Sistemi(BES)’ndeki oransal artışın hem hayat sigortaları branşı hem de hayat dışı sigorta branşlarından yüksek olmasıdır. Nitekim Türkiye’de 2013 yılında hayat sigortaları branşı prim üretimi 3,4 milyar TL, hayat dışı sigorta branşı prim üretimi 20,8 milyar TL ve BES prim

üretimi 26,2 milyar TL'dir. 2017 yılındaysa hayat sigortaları branşı prim üretimi 6,8 milyar TL, hayat dışı sigorta branşı prim üretimi 39,7 milyar TL ve BES prim üretimi 77,7 milyar TL'dir. Diğer taraftan bu rakamlara bakıldığında Türkiye'de oldukça kötü bir performansa sahip olunan hayat sigortaları branşı/hayat dışı sigortaları branşı oranında da dikkate değer bir iyileşme kaydedilemediği görülmektedir.

Yukarıdaki analizler genel olarak değerlendirildiğinde, Türkiye'de sigortacılık sektörünün dünya ortalamasının oldukça gerisinde olduğu ve daha da önemlisi ele alınan dönemde olumlu yönde yapısal bir değişimin de söz konusu olmadığı söylenebilir. Fakat bu bulgu artan nüfus ve gelişen ekonomi dolayısıyla Türkiye'de sigorta sektörünün yüksek bir potansiyele sahip olduğu şeklinde de yorumlanabilir.

3. LİTERATÜR İNCELEMESİ

Finansal ekonomi açısından önemli bir konu olması nedeniyle sigortacılık sektörü üzerinde hatırı sayılır bir yerli ve yabancı literatür oluşmuştur. Çalışmanın bu bölümünde hem tanımlayıcı hem de ampirik bulgular içeren yayınların paylaşılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda söz konusu sektör alanındaki ulusal ve uluslararası literatürden örneklerin bir kısmı Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1: Sigortacılık Alanındaki Ulusal ve Uluslararası Literatürden Örnekler

Yazar	Ülke	Bulgular ve Sonuç
S. Arslan vd. (2019)	Türkiye	Bireysel Emeklilik Sistemi (BES) Türkiye'de ilk olarak 2003 yılında başlamıştır ve katılım açısından yarı zorunlu bir sistemdir. Söz konusu sistem enflasyonla mücadeleye ve ekonomik istikrara yaptığı katkı gerekçesiyle tüm dünyada yaygınlaşmaktadır.
H. Alkan ve A. Saldanlı (2019)	Türkiye	Sigorta şirketlerinin gelirleri faiz haddine duyarlıdır ve söz konusu şirketler elde ettikleri fonları kısa vadeli değil uzun vadeli yatırım araçlarında değerlendirmelidirler.
S. Demirci (2019)	Türkiye	Temeli Körfez ülkelerinde atılan Katılım Sigortacılığı (Tekafül) risk transferine imkân veren batılı klasik sigortacılık anlayışının yerine risk paylaşımını sağlayan İslami bir sistem olarak ortaya çıkmıştır. Katılım sigortacılığı Türkiye'de 2017 yılında yasal zemin bulmuştur. Bugün Türkiye'de üretilen toplam sigorta primlerinin ancak % 3'ü katılım sigortacılığına aittir.
F. Akın (2018)	MINT Ekonomileri	MINT (Meksika, Endonezya, Nijerya ve Türkiye) ekonomilerinde sigortacılık sektörü Nijerya'da en düşük performansı göstermiştir. Söz konusu dört ülkede genel olarak sigortacılık sektörü yüksek bir büyüme potansiyeline sahiptir.
L. Şıkıyazar ve E. Meriç (2018)	Türkiye	Türkiye'de sigortacılık sektöründe yabancı şirketlerin de etkisiyle yüksek bir yoğunlaşma yoktur. Sektörde monopolcü rekabet söz konusudur.
T. B. Başkan ve G. Ç. Vardar (2018)	Türkiye	Sigorta şirketlerinde kurumsal yönetim göstergeleri ile firma performansı arasında ilişki yoktur.
S. Akyol (2018)	Türkiye	Mevduat sigorta sistemi finansal istikrar için gereklidir.
F. Çamlıbel vd. (2018)	Türkiye	Türkiye'de sigorta acenteleri daha profesyonelleşmeli ve kurumsallaşmalıdırlar. Tekafül (İslami sigortacılık) Türkiye'de henüz yaygınlaşmamıştır.
Ö. Akpınar ve A. Yıldız (2018)	Türkiye	Türk sigorta sektörü 2008 küresel krizinden sınırlı olarak etkilenmiştir. Türkiye'de sigortacılık sektörü genel olarak iyiye doğru gitmektedir.
H. Özudoğru (2017)	Türkiye	Türkiye'de sigortacılık gelişme potansiyeline sahiptir. Bir fon yaratma aracı olan sigortacılık Türkiye'de özellikle yabancı sermayenin de ilgisiyle hızla büyümektedir.
H. Özudoğru ve Ç. Çetin (2017)	Türkiye	Ekonomik büyümeyi ve ticareti arttırmada sigortacılık önemli bir işleve sahiptir. Sigortacılık sektörü; sosyo-ekonomik kayıpları önler, sermaye birikimi ve kredi olanağı sağlar, refahı ve vergi gelirlerini artırır, istihdama katkıda bulunur ve uluslararası ekonomik ilişkileri geliştirir.

R. P. Pradhan vd. (2017)	18 Orta Gelirli Ülke	Sigorta piyasası aktiviteleri ile ekonomik büyüme arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır.
S. Mohyuldin ve A. Regupathi (2017)	ABD, Birleşik Krallık, Çin, Hindistan, Malezya, Pakistan	Hayat sigortaları ve hayat dışı sigortalar sektörleri ile ekonomik büyüme arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır.
Ş. D. Demirci ve F. Zeren (2017)	13 OECD Ülkesi	Sigorta primlerinden GSYİH'ye en az bir nedensellik vardır. Nedenselliğin sıralamasıysa Fransa, İzlanda, İtalya ve İspanya'dır.
R. P. Pradhan vd. (2017)	ASEAN Ülkeleri	Sigorta piyasası ile ekonomik büyüme serileri eşbütünlüktedir.
G. C. Liu vd. (2016)	G-7 Ülkeleri	Sigorta aktiviteleri ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli ilişki vardır. Kısa dönemdeyse bu ilişki her ülkede değişkendir.
M. Yurdakul ve N. Dalkılıç (2016)	Türkiye	Türkiye'de hayat dışı sigorta şirketlerinde dijitalleşme kısmen başlamıştır. Şirketler müşterilerin beklentilerini gerçekleştirmek için dijitalleşmeye daha fazla önem vermelidirler.
V. Akel vd. (2016)	Türkiye	Türkiye'de hayat dışı sigorta şirketlerinde; aktif büyüklüğü, likidite ve pazar payı değişkenleri ile aktif karlılığı arasında pozitif ilişki vardır. Kaldıraç, hasar/prim oranı ve firma yaşı değişkenleri ile aktif karlılığı arasında negatif yönlü bir ilişki vardır. Ayrıca, hesaplanan Herfindahl-Hirschman Endeksi'ne göre sektörde yoğunlaşma olmadığı bulgulanmıştır.
N. Tunay ve K. B. Tunay (2016)	32 Avrupa Ülkesi	Prim üretimi ile kişi başı gelir ve kişi başı satın alma gücü arasında uzun dönemli eşbütünlüşme ilişkisi vardır.
M. K. Taş (2015)	Türkiye	Yükselen bir ekonomi olan Türkiye'de sigortacılık sektörü gelişmiş ülkelerin gerisindedir ve Türkiye'de sigorta bilinci arttırılarak sektör geliştirilmeye açıktır.
H. Y. Şener ve S. Behdioğlu (2014)	Türkiye	Türkiye'de sigorta primlerini sektörde faal olan şirket sayısı ve nüfus büyüklüğü belirlemektedir. Enflasyonun üretilen sigorta primi üzerinde etkisi yoktur.
A. L. Alhassan ve V. Fiador (2014)	Gana	Sigorta sektörü derinliği ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli bir ilişki vardır. Kısa dönemdeyse hem hayat sigortasından hem de hayat dışı sigorta sektöründen ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik vardır.
T. Akinlo (2013)	Nijerya	Sigorta primleri ile GSYİH arasında uzun dönemde ilişki vardır. Kısa dönemdeyse nedensellik ilişkisi yoktur. Buna göre sigorta sektörüncü yaratılan fonlar uzun dönemde büyümeye katkı sağlamaktadır.
N. Tunay ve K. B. Tunay (2013)	Türkiye	Sigorta sektöründe karlılık, finansal stres ve krizlerden negatif, ekonomik büyümeden ise pozitif etkilenmektedir.
M. S. Horng vd. (2012)	Tayvan	Sigorta talebi ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemli denge ilişkisi vardır. Kısa dönemde ekonomik büyümeden sigorta talebine doğru nedensellik vardır.
İ. Ege ve T. B. Saraç (2011)	29 Ülke	Bulgulara göre sigorta sektörü ile ekonomik büyüme değişkenleri pozitif yönde ilişkilidir.
K. S. Ching vd. (2010)	Malezya	Uzun dönemde sigorta sektörü ile ekonomik büyüme ilişkilidir. Kısa dönemde ekonomik büyümeden sigorta fon hacmine doğru tek yönlü nedensellik vardır. Bu nedenle potansiyel olarak sigorta fonları uzun dönemde finansal yatırım sermayesi oluşturabilir.
M. Curak vd. (2009)	10 Avrupa Birliği Geçiş Ülkesi	Sigorta sektörü gelişmesi ile ekonomik büyüme arasında pozitif ve önemli bir ilişki vardır. Bu sonuç hem hayat sigortaları sektörü hem de hayat dışı sigorta sektörü açısından doğrulanmıştır.

K. C. Vadlamannati (2008)	Hindistan	Sigorta sektörünün ekonomik büyüme katkısı pozitif ve uzun dönemli denge ilişkisi vardır. Sigorta sektöründe yapılan reformlar ekonomik büyüme katkıda bulunmuştur.
P. Haiss ve K. Sümegi (2008)	25 Avrupa Ülkesi	Sigorta yatırımları ve sigorta primleri ile ekonomik büyüme arasında ilişki vardır. Sigorta sektörü bankacılık ve borsa gibi finans sektörü açısından daha fazla ilgi görmelidir.
T. Çelik ve M. Kaplan (2007)	Türkiye	Türkiye’de 2002-2004 arası sigorta sektöründe yoğunlaşma ile karlılık arasında istatistikî açıdan anlamlı doğrusal bir ilişki vardır. Söz konusu dönemde sektörde eksik rekabet görülmüştür.
D. O. Olayungbo (2005)	Nijerya	Analiz sonuçları uzun ve kısa dönemde hayat ve hayat dışı sigorta sektörlerinin ekonomik büyüme katkı sağladığını doğrulamaktadır.
M. Kugler ve R. Ofoghi (2005)	Birleşik Krallık	Sigorta sektörü hacmi ile ekonomik büyüme arasında Johansen eşbütünleşme testine göre uzun dönemli bir ilişki vardır.
D. Ward ve R. Zurbruegg (2000)	9 OECD Ülkesi	Bazı ülkelerde sigorta sektörü ile ekonomik büyüme ilişkisi doğrulanmakta, bazı ülkelerdeyse sigorta sektörü ile ekonomik büyüme arasında ilişki bulunmamaktadır. Bu farklılığın sebebi ulusların kendine özgü koşulları olabilir.

Yukarıdaki tabloda 34 çalışmanın 16’sının konusu Türk sigorta sektörüdür. Söz konusu on altı çalışmanın ampirik uygulamadan ziyade birer nitel yani tanımlayıcı çalışma olduğu görülmektedir. Bu çalışmanın amacına uygun olarak seçilen diğer 18 yabancı çalışmansa özellikle ülke ya da ülke gruplarında sigorta sektörü ekonomik büyüme ilişkisini araştırdığı söylenebilir. Dahası bu uluslararası çalışmaların tamamında ilginç bir bulgu olarak aynı sonuca ulaşılmıştır. Diğer bir ifadeyle literatür incelemesiyle seçilen bu on sekiz çalışmanın her biri özetle sigorta sektörü ile ekonomik büyüme arasında ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgu teorik beklentiler ile ampirik sonuçların birebir uyduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda bir sonraki bölümde Türkiye üzerine yapılan uygulamanın da benzer bir sonucu vermesi beklenmektedir.

4. UYGULAMA VE BULGULAR

Ekonometrik zaman serileri son yıllarda finans alanında yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Sigortacılık sektörü günümüzde uygulamada en fazla rağbet gören finans sektörleri olan bankacılık ve borsadan sonra giderek önem kazanmaktadır. Nitekim özellikle yabancı literatürde sigortacılık sektörü üzerine zaman serisi uygulamalı çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışma da yerli literatürde pek fazla işlenmeyen fakat yabancı literatürde uzunca bir süredir ele alınan bir incelemedir.

4.1. Veri Seti

Çalışmada kullanılan veriler 2010Q1–2018Q4 aralığında 36 gözlemden oluşan çeyreklik verilerdir. Analizlerde bu dönem aralığının seçilme sebebi 2008-2009 küresel ekonomik krizin etkisiyle tahminlerde sapma olasılığının bulunmasıdır. Nitekim böylece yapısal kırılmanın olmadığı ve nispeten istikrarlı bir dönem incelenmiştir. Kullanılan verilerle ilgili açıklamalar Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2: Veriler Hakkında Genel Bilgiler

Kısaltma	Tanım	Gözlem	Periyot	Dönem	Kaynak
LogPRIM	Toplam Sigorta Primleri-Reelleştirilmiş ve Logaritmik Dönüştümlü (TL)	36	Üçer Aylık	2010Q1-2018Q4	TSB (Türkiye Sigorta Birliği Web Adresi)
LogGSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla-Reelleştirilmiş ve Logaritmik Dönüştümlü (TL)	36	Üçer Aylık	2010Q1-2018Q4	TÜİK

Kullanılan veriler mevsimsel dalgalanma içerdiği için E-Views paket programıyla mevsimsel düzeltme uygulanmıştır. Ayrıca söz konusu sitelerden alınan ham veriler deflatör ile reelleştirilerek analize hazır hale getirilmiştir. Bununla birlikte değişen varyans sorununu gidermek ve doğrusallığın sağlanması için serilerin logaritması alınmıştır.

Çalışmada Olayungbu (2005), Akinlo (2013) ve Lee vd. (2018)'ne göre oluşturulan model şöyledir;

$$\begin{aligned} \text{LogGSYİH} \\ &= \beta_1 + \beta_2 \text{LogPRIM} \\ &+ e_1 \end{aligned} \quad (1)$$

(1) nolu eşitlikte; *LogGSYİH* ekonomik büyümeyi temsil eden açıklanan (bağımlı) değişken, β_1 ve β_2 katsayılar, *LogPRIM* toplam üretilen sigorta primlerini temsil eden açıklayıcı (bağımsız) değişken ve e_1 hata terimidir.

4.2. ARDL Sınır Testi

ARDL Sınır Testi (Peseran vd., 2001) serilerin hangi düzeyde durağan olmalarına bakılmaksızın kullanılabilir bir koentegrasyon (eşbütünleşme) testidir. Eşbütünleşme iki veya daha fazla zaman serisinde uzun dönemde bir denge ilişkisinin varlığını açıklamaktadır. Diğer bir deyişle eşbütünleşme uzun dönemli bir ilişkinin varlığına işaretir.

Sınır testinde ilk olarak VAR modeli kapsamında uygun gecikme uzunluğu tespit edilir. Literatürde optimum gecikme uzunluğunun bulunması için genellikle Akaike (AIC), Hannan-Quin (HQ) ve Schwartz Bilgi Kriteri (SC) kullanılmaktadır.

Tablo 3: Uygun Gecikme Uzunluğunun Tespiti

Gecikme (m)	AIC	SC	HQ
1	95,77001	96,04484	95,86111
2	94,07083	94,52887	94,22266
3	93,73155	94,37281*	93,94411
4	93,65405*	94,47853	93,92734*

AIC ve SC kriterlerine göre uygun gecikme 4'tür. Dördüncü gecikmede modelde otokorelasyon yoktur. LM(4): 0,3469

Uygun gecikme uzunluğu belirlendikten sonra eşbütünleşme ilişkisi için F testi yapılacaktır. Test sonuçları Tablo 4'te verilmiştir. ARDL testinde bulunan F değeri alt sınırın altındaysa eşbütünleşme yok, üst sınırın üstündeyse eşbütünleşme var, alt ve üst sınırın arasındaysa yorum yapılamamaktadır anlamına gelir (Peseran vd., 2001).

Tablo 4: ARDL Eşbütünleşme (Sınır) Testi*

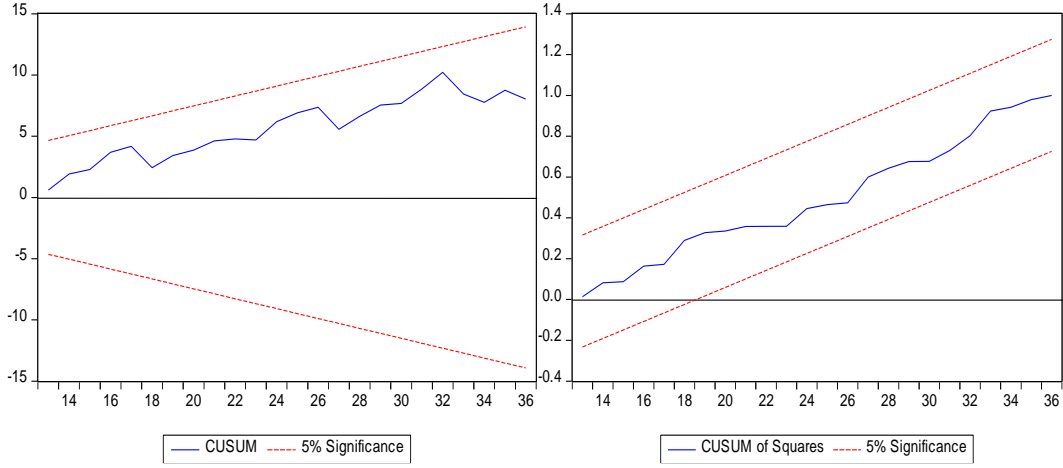
k	F İstatistiği	Kritik Değerler	
		Alt Sınır	Üst Sınır
1	30,52	3,62	4,16

*Modelde (k) tane bağımsız değişken vardır. Kritik değerler (alt sınır ve üst sınır) Peseran vd. (2001)'den alınmıştır. Değerler % 5 hata payına göre hesaplanmıştır. ARCH Heteroskedasticity (Değişen Varyans)(4): 0,9874, Breusch-Godfrey LM Otokorelasyon (4): 0,4563, Jarque-Bera Normallik Testi: 0,0142

Hesaplanan F istatistiği değeri üst sınırın üzerinde olduğu için seriler eşbütünleşiktir. Diğer bir deyişle ekonomik büyüme serisi ile sigorta prim üretimi serisi uzun dönemde beraber hareket etmektedirler.

ARDL testinde parametre istikrarının sağlanması sapmasız tahmin sonuçları açısından önemlidir. Literatürde parametre istikrarının sağlanıp sağlanmadığını görebilmek için ARDL testinin hemen ardından genellikle CUSUM ve CUSUMQ testleri yapılmaktadır. Söz konusu test sonuçları aşağıda verilmiştir.

Yukarıdaki iki grafikte dalgalanmalar kırmızı sınır çizgilerinin arasında olduğu için ele alınan dönemde yapısal kırılma ihtimali olma olasılığı düşüktür. Diğer bir ifadeyle parametre istikrarı sağlanmıştır.

4.3. Hata Düzeltme Modeli

Uzun dönem denkleminin hata terimleri serisinin 1 (bir) dönem gecikmeli değeri alınıp (ECM(-1)) kısa dönem denkleminde bağımsız değişkeni olarak kullanılmasıyla hata düzeltme modelinin çalışıp çalışmadığı test edilebilir. Diğer bir deyişle uzun dönemdeki eşbütünleşme ilişkisi kısa dönemde de söz konusu mudur sorusu araştırılacaktır. Hata düzeltme terimini içeren kısa dönem tahmin sonuçları Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5: Kısa Dönem Denkleminin Tahmin Sonuçları

Bağımlı Değişken: D(LOGGSYİH)				
Bağımsız Değişkenler	Katsayı	Standart Hata	t istatistiği	Olasılık
D(LOG PRIM)	-0.340531	0.088012	-3.869141	0.0006***
ECM(-1)	-0.937767	0.450081	-2.083549	0.0464**
C	0.049901	0.013949	3.577503	0.0013***

$R^2=0,4148$, Düzeltilmiş $R^2=0,3730$, F değeri (p olasılığı) = 9,9245[0,000], DW İstatistiği = 2,026, ARCH Heteroskedasticity (Değişen Varyans)(1): 0,8229, Breusch-Godfrey LM Otokorelasyon (1): 0,6548, Jarque-Bera Normallik Testi: 0,5199, *** % 1 önem seviyesinde anlamlı, ** % 5 önem seviyesinde anlamlı.

Tablo 5'te ECM(-1) teriminin katsayısı istatistiksel açıdan anlamlı ($p=0,0464$) ve söz konusu terimin katsayısı -1 ile 0 arasındadır. Buna göre hata düzeltme modeli çalışmaktadır. Sonuç olarak kısa dönemdeki dengesizliklerin yaklaşık % 93'ü bir sonraki dönemde düzelmektedir. Kısacası uzun dönemdeki ilişki kısa dönemde de söz konusudur.

5. SONUÇ

Ülkeler için sigorta sektörü önemli bir tasarruf kaynağıdır. Sigorta primi olarak toplanan fonlar finansal ekonominin derinleşmesi açısından çok önemlidir. Günümüzde gelişmiş ülkeler sigortalananabilir potansiyel açısından doymuş bir durumdadır. Nitekim sektör bugün özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan pazarlarda hızlıca büyüme eğilimindedir. Öyle ki çok uluslu sigorta şirketlerinin gelişen pazarlara yönelimi artmakta ve söz konusu ülkelerde kurumsallaşma çabaları devam etmektedir. Nihayetinde bir ülkenin ekonomik gelişmişlik düzeyi ile sigorta sektöründe alınan mesafenin aynı doğrultuda olduğu söylenebilir.

Bu çalışmada dünyada ve Türkiye'de sigortacılık sektörü genel hatlarıyla incelenmiş ve ekonometrik bir yöntemle Türkiye'de sigortacılık sektörü ile ekonomik büyüme arasındaki nedensellik ilişkisi araştırılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre Türkiye'de hem uzun dönemde hem de kısa dönemde sigortacılık sektörü ile ekonomik büyüme ilişkilidir. Buna göre sigortacılık sektöründeki gelişmeler ekonomik büyüme üzerinde olumlu bir etki bırakacaktır. Bu bulgu hem teorik beklentilerle hem de Kugler ve Ofoghi (2005), Vadlamannati (2008), Ege ve Saraç (2011), Demirci ve Zeren (2017) ve Pradhan vd. (2017)'nin sonuçlarıyla uyumludur. Özetlersek

teorik ve uygulamalı beklentilere uygun olarak hem kısa dönemde hem de uzun dönemde Türkiye’de üretilen sigorta primi arttıkça ekonomik büyüme de artmaktadır.

Sonuç olarak, sermaye piyasalarının derinleşmesi açısından sigortacılık sektörü kritik bir öneme sahiptir. Buna ek olarak Türkiye’de sosyal güvenlik sisteminin çökmesi, emeklilerin ekonomik açıdan zor durumda olması ve belki de sağlık sistemindeki aksaklıklar ülkemizde yasal zorunluluk bulunan branşlar haricinde sigorta kültürünün gelişmemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Yine de Türkiye ekonomik açıdan ilerledikçe sigortacılık sektörü de bu gelişmeye uyumlu olarak mesafe kat edecektir. Nitekim Türkiye’de her ne kadar henüz sigorta bilinci oluşmamışsa da ve sigortacılığın yaygınlaşması açısından sosyo-psikolojik engeller bulunsun da Türk sigorta sektörü gelişmeye açık bir potansiyele sahiptir. Çünkü Türkiye sigorta pazarı henüz doygunluğa ulaşmamıştır. Muhakkak ki politika yapımcılar ekonominin genel gidişatıyla uyumlu olacağı tahmin edilen bu ilerleyişi gözetmeye yönelik yapısal ve iyileştirici kararlar almak suretiyle sektörün önünü açmalıdırlar.

KAYNAKÇA

Akel, V., Torun, T. ve Aksoy, B. (2016). “Türkiye’de Hayat Dışı Sigortacılık Sektöründe Kârlılık, Sermaye Yapısı ve Yoğunlaşma İlişkisine Yönelik Ampirik Bir Uygulama”, *Finans ve Bankacılık Çalışmaları Dergisi*, 5(5), 1-15.

Akın F. (2018). “MINT Ekonomilerinin Makroekonomik Performansı ve Sigortacılık Sektörünün Gelişimi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Maliye ve Finans Yazıları*, 110, 71-94.

Akinlo, T. (2013). “The Causal Relationship between Insurance and Economic Growth in Nigeria (1986-2010)”, *Australian Journal of Business and Management Research*, 2(12), 49-57.

Akpınar, Ö. ve Yıldız, A. (2018). “Küresel Ekonomik Krizin Sigortacılık Sektörüne Etkisi ve Kriz Sonrası Hayat Dışı Sigortacılık Sektörü Performans Analizi”, *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 39, 263-282.

Akyol, S. (2018). “Türkiye’de Mevduat Sigorta Sisteminin Genel Analizi”, *Ekonomi Maliye İşletme Dergisi*, 1(1), 1-11.

Alhassan, A. L. ve Fiador, V. (2014). “Insurance-Growth Nexus in Ghana: An Autoregressive Distributed Lag Bounds Cointegration Approach”, *Review of Development Finance*, 4, 83-96.

Alkan, H. ve Saldanlı, A. (2019). “Hayat Dışı Sigorta Şirketlerinde Teknik Karşılıkların Finansal Yapı Üzerindeki Etkisi”, *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 59-75.

Arslan, S., Çelik, M. S. ve Haykır, Ö. (2019). Türkiye’de ve Dünya’da Bireysel Emeklilik Sistemi Uygulamaları Üzerine Bir İnceleme”, *ResearchGate Conference Paper*, 27-39.

Başkan, T. D. ve Vardar, G. Ç. (2018). “Sigorta Sektöründe Kurumsal Yönetim Uygulanmasının Firma Performansına Etkisi”, *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, Nisan 2018, Özel Sayı, 582-607.

Ching, K. S., Kogid, M. ve Furuoka, F. (2010). Causal Relation between Life Insurance Funds and Economic Growth Evidence from Malaysia“, *ASEAN Economic Bulletin*, 27(2), 184-198.

Curak, M., Loncar, S. ve Poposki, K. (2009). “Insurance Sector Development and Economic Growth in Transition Countries”, *International Research Journal of Finance and Economics*, 34, 29-41.

Çamlıbel, F., Akhisar, İ. ve Tunay, K. B. (2018). “Türk Sigorta Sektörünün Ekonomik, Politik ve Yasal Çerçeve Değerlendirilmesi”, *Journal of International Management, Educational and Economics Perspectives*, 6(1), 66-74.

Çelik, T. ve Kaplan, M. (2007). “Türk Sigortacılık Sektöründe Karlılık ve Yoğunlaşma İlişkisi”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 62(4), 69-82.

Demirci, S. (2019). “Sigortacılıkta Yeni Bir Yaklaşım: Katılım Sigortacılığı”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 10(1), 25-39.

Demirci, Ş. D. ve Zeren, F. (2017). “Insurance Premium and Economic Growth: Evidence from OECD Countries”, İşletme Bilimi Dergisi, 5(1), 1-11.

Ege, İ. ve Saraç, T. B. (2011). The Relationship between Insurance Sector and Economic Growth: An Econometric Analysis”, International Journal Economics Research, 2(2), 1-9.

Haiss, P. ve Sümegi, K. (2008). “The Relationship between Insurance and Economic Growth in Europe: A Theoretical and Empirical Analysis, Empirica, 35, 405-431.

Hornig, M.S., Chang, Y. W. ve Wu, T. Y. (2012). “Does Insurance Demand or Financial Development Promote Economic Growth? Evidence from Taiwan”, Applied Economics Letters, 19(2), 105-111.

Kayaköy Taş, M. (2015). “Dünya Sigorta Pazarında Türkiye’nin Yeri”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimleri Dergisi, 27, 133-148

Kugler, M. ve Ofoghi, R. (2005).” Does Insurance Promote Economic Growth? Evidence from the UK”, RePEc Search, 1-27.

Lee, H., Yong, Z. J. ve Lim, Q. M. (2018). “Insurance Development and Economic Growth”, Financial Statistical Journal, 1, 1-17.

Liu, G. C., Lee, C. C. ve Lee, C.C. (2016). “The Nexus between Insurance Activity and Economic Growth: A Bootstrap Rolling Window Approach”, International Review of Economics and Finance, 43, 299-319.

Mohyuldin, S., Regupathi, A. ve Abu-Bakar, S. (2017). “Insurance Effect on Economic Growth – Among Economies in Various Phases of Development”, Review of International Business and Strategy, 27(4), 501-519.

Olayungbo, D. O. (2005). “Effects of Life and Non-Life Insurance on Economic Growth in Nigeria: An Autoregressive Distributed Lag (ARDL) Approach”, Global Journal of Management and Business Research, 15(11), 32-40.

Özudoğru, H. (2017). “Türkiye Sigortacılık Sektörünün Değerlendirilmesi”, Bankacılık ve Finansal Araştırmalar Dergisi (BAFAD), 4(1), 38-47.

Özudoğru, H. ve Çetin, Ç. (2017). “Türkiye’de Sigortacılıkta Güncel Sorunlar”, Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi, 52(2), 57-70.

Pesaran, M. H., Shin, Y. ve Smith, R. J. (2001). “Bounds Testing Approach to the Analysis of Level Relationships”, Journal of Applied Econometrics, 16(3), 289-326.

Pradhan, R. P., Arvin, B. M., Bahmani, S., Bennett, M. ve Hall, J. H. (2017). “Insurance–Growth Nexus and Macroeconomic Determinants: Evidence from Middle–Income Countries”, Empirical Economics, 52, 1337-1366.

Pradhan, R. P., Arvin, B. M., Norman, N. R., Nair, M. ve Hall, C. H. (2016). “Insurance Penetration and Economic Growth Nexus: Cross-Country Evidence from ASEAN”, Research in International Business and Finance, 36, 447-458.

Sevüktekin, M., Nargeleçekenler, M. (2010), “Ekonometrik Zaman Serileri Analizi: E-Views Uygulamalı”, Nobel Yayınları, Ankara.

Şener, H. Y. ve Behdioğlu, S. (2014). “Türkiye Sigorta Pazarının Gelişimindeki Ana Unsurların Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi EYİ 2013 Özel Sayısı, 523-534.

Şıkyazar, L. ve Meriç, E. (2019). “Türkiye Sigorta Sektöründe Yoğunlaşma ve Piyasa Yapısı”, 5. Uluslararası Politik, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Kongresi, 2, 255-268.

Tunay, N. ve Tunay, K. B. (2013). “Finansal Krizler ve Sigortacılık: Deneysel Bulguların Işığında Türk Sigorta Sektörüne Dair Değerlendirmeler”, Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 35(11), 81-104.

Tunay, N. ve Tunay, K. B. (2016). “Avrupa’da Sigorta Prim Üretimi Gelir ve Satın Alma Gücü Arasındaki Uzun Dönem Denge İlişkileri”, İktisat Politikası Araştırmaları Dergisi, 3(2), 1-16.

Vadlamannati, K. C. (2008). “Do Insurance Sector Growth and Reforms Affect Economic Development? Empirical Evidence from India”, The Journal of Applied Economic Research, 2(1), 43-86.

Ward, D. ve Zurbruegg, R. (2000). “Does Insurance Promote Economic Growth? Evidence from OECD Countries”, The Journal of Risk and Insurance, 67(4), 489-506.

Yurdakul, M. ve Dalkılıç, N. (2016). “Sigortacılık Sektöründe Dijital Çağ”, Sosyal Bilimler Dergisi, 50, 49-67.